

03

c.2023

XV ЛОСАИ

Кошонова Манзура Раҳматҷоновна - доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори кафедраи молияи ДДМИТ

Боймуродов Ҷовид Ҷаъфарҷонович – номзади илмҳои иқтисодӣ, сардори шӯъбаи амалиётии ҚСП “Спитамен Бонк”.

Дар натиҷаи муҳокимаи диссертатсияи илмӣ дар мавзӯи «Такмили механизми устувории низоми бонкии Тоҷикистон дар шароити муосир» чунин хулосаҳо бароварда шуд:

Баҳои кори иҷрошуда. Дар давраи иқтисодии бозорӣ ва тағйирёбии равандро ва муносибатҳои иқтисодии ҷомеаи имрӯза низоми бонкӣ ҳамчун як низоми таҳаммулпазири фишорҳои иқтисодӣ ва муҳаррики пешбарандаи рушди иқтисодии ҳар як давлат маҳсуб ёфта ҳамзамон ба фаъолияти ҳамарӯзаи корхонаву муассисаҳои истеҳсолии ғайриистеҳсолӣ ва ба шахрвандони алоҳида хизматрасонӣ менамояд. Низоми бонкӣ як сохтори марказонидашудаи бахши институтҳои молиявӣ буда ба ҷаъмқуни тақсими ва аз навтақсими сармояи пулӣ машғул мебошад. Вобаста ба ин механизми асосии назариявии фаъолияти бонкҳо дар сатҳи ҷомеа ташакили дурусти муомилоти пулӣ байни субъектҳои гуногун ва алоҳидаи иқтисодӣ дар заминаи талабот ва имконотҳои мавҷуда ташкил намуда, тавассути бонкҳо пайдарпайии чараҳои муносибатҳои пулӣ таъмин карда мешавад. Бонкҳо ва дигар ташкилотҳои қарзӣ ҳамчун институтҳои миёнарав дар ташкили муносибат байни харидору фурӯшанда ва истеҳсолкунандаю истеъмोकунанда иштирок намуда бо ин роҳ даромади худро таъмин менамоянд ва бо ин роҳ талаботи мизочони худро вобаста ба шаклҳои гуногуни амалиёт ва хизматрасонӣ қонеъ мегардонанд. Бонкҳои тижоратӣ дар натиҷаи фаъолияти миёнаравӣ байн субъектҳои гуногуни иқтисодӣ то як андоза маҳдудиятҳои норасоии захираҳои пулиро дар дигар субъектҳо бартараф месозанд.

Таҷриба ва таҳаввулоти солҳои охир собит намуд, ки низоми бонкӣ ҳамчун қисми таркибӣ ва ҷудонашавандаи иқтисодии миллӣ маҳсуб ёфта, ҳамчун омили асосии қонеъ гардонидани талабот дар ҷомеаи иқтисодӣ мебошад ва тавассути мутамарказ кардани сарчашмаҳои зиёди пулӣ ва дар заминаи ин қонеъ кардани талаботҳои рузафзунӣ доимотағйирёбандаи сатҳи истеҳсолот ва эҳтиёҷоти тамоми кишри ҷомеа хизмат мероасонад. Пешрафти ҷомеаи иқтисодӣ дар маҷмӯъ аз ҳолати хуби устуворӣ ва иқтисодии молиявӣ захиравии низоми бонкӣ вобастагии зиёд дорад.

Бо сабаҳои таъсири бӯҳрони молиявӣ ҷаҳонӣ, нооромӣ дар як қатор кишварҳои шарикӣ стратегияи Тоҷикистон, равандрои идоракунии нодруст дар умуми низомӣ бонкӣ боиси бамаротиб коҳиш ёфтани шумораи бонкҳои тижоратӣ ва дигар ташкилотҳои қарзии ғайрибонкӣ гардид, ки ин ҳолат аз муаммодор гардидани авзои низоми бонкии кишвар гувоҳи медиҳад. Дар давоми 5 сол шумораи бонкҳои тижоратӣ ва дигар ташкилотҳои қарзӣ бамаротиб дар ҳоли муфлисшавӣ қарор гирифта аз 134 адади соли 2015 ба 71 адад дар соли 2021 расид, ки зиёда аз 50%- ин шумораро ташкил медиҳад.

Аммо, шумораи воқеии ташкилотҳои қарзии аз ҷиҳати молиявӣ ноустувор хеле зиёд буд.

Аз ин хотир мо чунин тамоюлро дар сатҳи иқтисодии малакат яке аз муаммоҳои муҳими боздорандаи рушди иҷтимоӣ иқтисодии давлат ҳисобида, роҳи ҳалли ин масъаларо шартӣ воқеии таҳқиқоти илмӣ худ меҳисобем. Ба ин хотир имкониятҳои васеи сармоягузориҳои бонкҳо, ташкили дуруст ва самараноки гардиши пули нақд ва ғайринақдӣ метавонанд ба рушди устувори иқтисодӣ, афзоиши равандҳои тақрирестехсол, ҳосилнокии меҳнат ва рушди иҷтимоии кишвар мусоидат кунанд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лонҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти анҷомдодаи мо дар шароити имрӯза бо меъёрҳо ва пешниҳодҳои як қатор стратегияву барномаҳои соҳавӣ робитаи зич дорад. Аз ин лиҳоз дар самти таҳқиқоти диссертационии як қатор барномаву стратегияҳо ба монандӣ: Нақшаи стратегии солимгардониҳои фаъолияти Бонки миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2019, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Стратегияи миллии фарогирии молиявии ҷумҳурии тоҷикистон барои солҳои 2022-2026, Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 қабул гардидан, ки дар баробари рушди иқтисодии кишвар ва устувори низоми бонкии кишвар мусоидат менамояд.

Навгониҳои илмӣ таҳқиқот. Аз ҳалли масъалаҳои фаврии илмӣ дар самти муаммоҳои низоми бонкӣ ва эътимоднокии унсурҳои алоҳидаи он (ташкилотҳои қарзӣ) иборат аст. Таҳлили ин мушкилот бо дар назардошти тамоюлҳои мавҷудаи рушди бахши бонкӣ ва ҳамгироии иқтисодии он дар ҷомеаи ҷаҳонӣ ба анҷом расонида шудааст. Методологияи ташкили низоми стандартикунонии баҳодихии бонки тижоратӣ асоснок карда шудааст ва модели баҳодихии устувори он таҳия карда шудааст.

Навгониҳои илмӣ. Натиҷаҳои асосии илмӣ, ки дорои навовариҳои илмӣ мебошанд ва омӯзиши раванди пажӯҳишро муайян мекунанд иборатанд аз:

1. Вобаста ба заминаҳои бавучудой, зарурият ва аҳамият, таъмини роҳҳои фаъолгардониҳои бахши бонкӣ, назарияҳои асосии олимони соҳа, ки ҷараёни ташкили низоми бонкиро боназардошти хусусиятҳои асосӣ ва мундариҷаи гузариши низоми бонкӣ дар давраи тағйирёбии сохтори сиёсии давлат ифода менамояд дар бар гирифта, тавсифи бонкҳои тижоратиро вобаста ба зарурияти иқтисодии онҳо дар бар мегирад ба як қатор санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ тақия менамояд.

2. Дар марҳалаҳои ҳаоси иқтисодӣ таҳлил ва арзёбии ҷараёни усулҳои фаъолияти бонкҳо дар ҳамбастагӣ бо равандҳои гуногуни иқтисодӣ, ки онҳо алоқамандӣ бо равандҳои таъсиррасон ба устуворӣ, пардохтпазирӣ ва босуботии низоми бонкӣ доран ошкор карда шудааст;

3. Вобаста ба мавқеъ, сохтор, ҳиссаи фаъолият, арзёбии умумӣ, таҳлили тавозун, сиёсат, рушди яхелаи бонкҳо, мутобиқати рушди муҳити

иқтисодии давлат, муаммоҳои низоми қарзӣ, омилҳои бесуботӣ дар доираи фарогирии хоҷагии халқ таснифи сатҳи устувории низоми бонкӣ пешниҳод шудааст;

4. Арзёбии иқтидори қарзӣ ва захиравии низоми бонкӣ дар доираи нишондиҳандаҳои молиявӣ аз рӯи ҳаҷ мва сохтори дороиҳо ошкор гардида роҳҳои имконпазирии он вобаст ба гурӯҳбандии бонкҳо пешбинӣ гардидааст;

5. Таҳлили динамикии нишондиҳандаҳои алоҳида ва муҳими молиявии низоми бонкӣ, ки аз ҳаҷми дороиҳо, нишондиҳандаҳои меъёрии пардохтпазирӣ, ҳаҷми қарзҳо, ҳаҷми пасандозҳо ва дигар нишондиҳандаҳои муҳими молиявӣ ва муайян кардани устувории низоми бонкӣ твасути ҳалли муаммоҳои ҷойдошта тавсути муайян кардани меъёрҳо ва нишондиҳандаҳои пардохтпазирӣ, мувозинати фаъолияти бонкҳо ва эътимоднокии бонкҳои тижоратӣ муайян карда шудаанд;

6. Ошкор гардидани ҳолатҳои пешниҳоди тақрорӣ гарав ва дар заминаи он гирифтани қарз аз бонкҳо, инчунин сохтакорӣ дар захираҳои нақдӣ дар филиалу марказҳои хизматрасонӣ дар минтақаҳои дурдаст бо ҳамкори соҳибкорон ва тоҷирони хурде, ки дар атрофи он ҷойгиранд. Дарёфти механизмҳои самаранокии ҳалли мушкилотҳои низоми бонкӣ ва таъмини устувории бонкҳо.

7. Дар заминаи ташкили муҳити гуногунрангсози, ки дар шароити ҷаҳонишавӣ ва даъсири омилҳои хатарафзоро ба сатҳи низоми бонкӣ коҳиш медиҳад, нақша таҳия гардида механизмҳои имконпазирӣ рушди низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи гуногунрангсозӣ пешбинӣ гардидааст.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда.

Аҳамияти мустақили амалӣ дар таҳияи диссертатсия, ки ҳамчун нуктаи ҳимояшаванда мебошанд инҳоро дар бар мегиранд:

1. Муайян кардани давраҳои рушди низоми бонкӣ вобаста ба падидаҳои бавучудомада, ки асоси воқеии рушди низоми бонкӣ мебошанд;

2. Дараҷабандии равандаҳои таҳлил ҳангоми арзёбии омилҳои истифодашавандаи муаммоҳои низоми бонкӣ ва ҷузъҳои асосӣ ва таркибии устувории молиявии бонки тижоратӣ;

3. Вобаста ба шароит ва дигар имкониятҳои мавҷуда муайян кардани равандҳои устуворӣ, ки варогири масъалаи сиёсати бонк, захираҳо ва дигар имкониятҳо мебошанд;

4. Ошкор намудани иқтидори захиравии низоми бонкӣ ва баҳодихии ҳолати он дар шароити имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон; тартиби стандарткунонии таҳлил ва баҳодихии муаммоҳои низоми бонкӣ;

5. Масъалаҳои асосии арзёбии устувории низоми бонкӣ дар доираи нишондиҳандаҳои молиявии онҳо ва роҳҳои имконпазирӣ ҳали мушкилотҳои мавҷуда;

6. Усулҳои муайян кардани усувори низоми бонкӣ вобаста ба меъёрҳо ва дигар нишондиҳандаҳои пардохтпазир ва тавсифи раваннҳои арзёбии

омилҳои алоҳидаи усуворӣ ва осебпазирии низоми бонкӣ дар алоҳидагӣ вобаста ба иқтидори молиявӣ ва шакли ташкилию ҳуқуқии онҳо.

7. Таъмини устувории низоми бонкии ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи нақшаи муаяни гуногунрангсозӣ бо дурнамои рушди нишондиҳандаҳои низоми бонкӣ пешниҳод гардидааст.

Аҳамияти амалии таҳқиқот. Имкон медиҳанд, ки дастгирии методологии баҳодиҳии эътимоди устувории ташкилотҳои қарзӣ фарқ карда шуда бонкҳо аз рӯи ҳолати воқеии дороиҳо ва имкониятҳои сифати дороиҳо фарқ карда шуда муаммоҳо ва устувории молиявии онҳо пешгӯӣ карда шаванд.

Муқаррароти асосии диссертатсия дар конференсияҳои илмӣ-амалӣ ва илмӣ-назариявӣ, семинарҳои илмии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон ва конференсияҳои байналмилалӣ солҳои 2018-2021 маъруза шудаанд.

Дарачаи эътимоднокии натиҷаҳо бо гузаронидани таҷрибаҳо, дақиқии маълумот, кифоягии ҳаҷми маводи таҳқиқотӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқоту интишорот ва баромадҳои муаллиф дар доираи мавзӯи таҳқиқотӣ тасдиқ мегардад. Хулоса ва тавсияҳо дар асоси таҳлили илмии натиҷаҳои таҳқиқоти назариявӣ ва таҷрибавӣ манзур карда шудаанд.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи диссертатсия ба бандҳои зерини шиносномаи феҳристи ихтисосҳои КОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи ихтисоси 08.00.07.- Молия, муомилоти пулӣ ва қарз мувофиқат мекунад: 10.2. Проблемаҳои таъмини заминаи ниҳодии тараққиёти бахши бонкӣ ва робитаи он бо БМТ. 10.3. Проблемаҳои таъмини ҳамоҳангии пулию қарзӣ, макросиёсат ва микроравиш нисбат ба рушди системаи бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 10.4. Проблемаҳои таъмини сиёсати мутавозинии сиёсати бонкӣ дар соҳаи сармоягузорӣ, қарздиҳӣ ва ташаккули пасивҳои бонкӣ дар ҳамаи бахшҳои сарчашмаҳо ва захираҳо. 10.5. Устувории системаи бонкии ҚТ ва стратегияи рушди он. 10.7. Баланд бардоштани самаранокии фаъолияти бонкҳо бо иштироки давлат, бонкҳо бо иштироки хориҷӣ, инчунин бонкҳои минтақавӣ. 10.13. Проблемаҳои арзёбӣ ва таъмини эътимоднокии бонк. 10.13. Проблемаҳои арзёбӣ ва таъмини эътимоднокии бонк.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои асосии диссертатсия дар конференсияҳо ва семинарҳои ҷумҳуриявӣ ва донишгоҳӣ (2018-2021) муҳокима шудаанд. Тавсияҳои методӣ ва амалии ба диссертатсия асосёфта дар қараёни таълим ҳангоми гузаронидани дарсҳо дар Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон аз ҷанҳои “Инноватсия дар бонкҳо”, “Фаъолияти бонкӣ”, “Амалиётҳои бонкӣ”, “Маркетинги бонкӣ”, “Менеҷменти бонкӣ” истифода шуда истодаанд.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Дар доираи мавзӯи рисола муаллиф 7 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 5 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои

тақризшавандаи КОА назди президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр намудааст.

**Феҳристи корҳои чопшудаи муаллиф доир ба мавзуи диссертатсия
Мақолаҳо дар маҷаллаҳои тақризшаванда:**

[1-М]. Нуров М.Р. Мушкилоти низоми бонкӣ ва роҳҳои ҳалли он дар шароити муосир [Матн]/ Н.М.Нуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. 2019. № 10-2. С. 282-286.

[2-М]. Нуров М.Р. Механизмҳои устуворӣ ва рушди низоми бонкии ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн]/ Т.Т. Муслихова, М.Р. Нуров // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе. – 2020. № 4 (24). С. 58-67.

[3-М]. Нуров М.Р. Таҳлили тамоюли рушди нишондиҳандаҳои молиявии низоми бонкӣ вобаста ба меъёрҳои бозоргирӣ [Матн]/ М.Р. Нуров // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. Бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ. 2020. № 7. С. 161-167.

[4-М]. Нуров М.Р. Хавфҳои вобаста ба тартиби танзими он дар низоми бонкии кишвар [Матн]/ М.Р. Нуров // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе. – 2022. № 1 (30). С. 219-227.

[5-М]. Нуров М.Р. Таҳлили рушди нишондиҳандаҳои низоми бонкии ҷумҳурии тоҷикистон ва муаммоҳои он [Матн]/ Ш.Қ.Хайрзода, М.Р. Нуров // Паёми молия ва иқтисод. – Душанбе. – 2022. - № 4. - С. 115-122.

Дар дигар нашриҳо:

[6-М]. Нуров М.Р. Низоми пардохти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва аҳамияти он дар татбиқи амалии раванди ҳисоббаробаркуниҳо [Матн]/ М.С. Дембегиев, Ш.С. Нуров //Молия ва ҳисобдорӣ. - 2019. - №1 (148). – С. 40-42.

[7-М]. Нуров М.Р. Гуногунрангсозии фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ҳамчун омили таъмини устувории мутобикшаванда [Матн]/ М.Р. // маводҳои конференсияи ҷумҳуриявӣ дар мавзӯи “Рушди низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити муосир: муаммоҳои рушд ва роҳҳои ҳали он”, (11-уми март 2023) – Душанбе, 2023. – С. 161-162.

Пас шунидани маърузаи унвонҷӯ Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич муқарризони ҳолис д.и.и., профессор Кошонова М.Р. ва н.и.и. Боймуродов Ҷ.Ҷ. баромад намуда корро анҷомёфта ҳисоб намуданд. Пас аз муҳокимаи диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзуи “Такмили механизми устувории низоми бонкии тоҷикистон дар шароити муосир” ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пул ва қарз дигар аъзоёни шурои олимони факултети молия ва қарзи ДДМИТ низ баромад намуда фикру андешаҳои худро баён намуданд.

ҚАРОР ҚАБУЛ КАРДА ШУД

1. Диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзуи “Такмили механизми устувории низоми бонкии Тоҷикистон дар шароити муосир” ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи

ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пул ва қарз ба талаботи тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, №267 тасдиқ гардидааст, ҷавобгӯ мебошад.

2. Корҳои ҷопшуда мундариҷаи асосии диссертатсияро инъикос меkunанд.

3. Диссертатсияи Нуров Маҳмадназар Раҷабалиевич дар мавзӯи “Такмили механизми устувории низоми бонкии Тоҷикистон дар шароити муосир” ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси 08.00.07 – Молия, муомилоти пул ва қарз барои пешниҳоди рисолаи илмӣ ба Шӯрои диссертатсионии 6D.KOA-014 назди Донишгоҳи давлатии молия иҷозат дода шавад;

Қарор дар маҷлиси Шӯрои олимони факултети молия ва қарзи Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, Протоколи № 7 аз “27” 02 соли 2023 қабул гардидааст.

Дар маҷлис иштирок доштанд: 22 нафар. Натиҷаи овоздиҳии кушод: “тарafdор”-22 нафар; “зид” – нест; “бетараф” – нест.

Раиси маҷлис

декани факултети молия ва қарз,
н.и.и., дотсент

Нурализода А.Н.

Котиби илмӣ

н.и.и., дотсент

Махшулов С.Ҷ.

Муқарриз,

Доктори илмҳои иқтисодӣ, профессори
кафедраи молияи ДДМИТ

Кошонова М.Р.

Муқарриз,

Номзади илмҳои иқтисодӣ
сардори шӯбаи амалиётҳои
ҶСП “Спитамен Бонк”

Боймуродов Ҷ.Ҷ.

Дурустии имзоҳои А.Н. Нурализода, С.Ҷ Махшулов
ва М.Р. Кошонова тасдиқ мекунам

Сардори шӯбаи кадрҳо
ва корҳои махсус н.и.и.

Шарипов У.А.

Имзои Боймуродов Ҷ.Ҷ.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори Департаменти кадрҳо
ҶСП “Спитамен Бонк”

Мирзоева Л.